Egy mamutiskola humanizálása

Debrecenben az Újkerti Általános Művelődési Központ csaknem 2000 gyerek nevelési-oktatási feladatait látja el. Közülük mintegy kétszázan óvodáskorúak, százötvenen hétközi diákotthonosok. Több más mellett keretei között a gyerekház, mozi, háromezret megközelítő létszámú olvasót kiszolgáló majd negyvenezer kötetet őrző könyvtár, a testedzés és úszás igényeit kielégítő sportrészleg.

A nevelőtestület 1989 tavaszán az ÁMK-mozgalom országos szakmai közvéleményét is mozgósító nyilvános belső továbbképzésen tárta föl helyzetét s határozta meg a továbblépés fő irányait. Világosan kirajzolódott, hogy itt olyan "valóságszeletről" van szó, amely a kutatás és fejlesztés egységét igényli. Ez hozhat a magyar társadalom közintézmény-rendszerének korszerűsítéséhez szükséges tapasztalatokat.

A pedagógiai, közművelődési szakemberek körében az integrált kulturális alapellátó intézmények jellemzésére általános a "nevelési központ" szóhasználat. Ez importált (tükörfordítású) kifejezés, angol eredetije az "educational centre" sajátos fejlesztési laboratóriumot takar, ahol a gyermekkorosztály mind színvonalasabb ellátását szolgáló eszközöket és módszereket kísérleteznek ki s tudományosan tervezett és folyamatában animált program zajlik falai között, amelyhez képest a hely, a környezet – ahol működik – csupán peremfeltétel.

Van egy másik intézménytípus, amely másfajta eszmei gyökerekből táplálkozik, bár külső megjelenési módját tekintve nagy mértékben hasonlít az előzőre, mélyebb elemzéssel azonban lényeges különbségek tehetők közöttük. Ez utóbbit a "community school" vagy "community centre" (közösségi iskola, közösségi központ) néven ismeri az angol széles körű elterjedtsége révén a nyugat-európai közvélemény is.

Míg az előzőt a központi nevelési kormányzat tartja fenn (általában valamely kutatási, fejlesztési intézetéhez rendelten) gyakran valamely jobb módú, tisztes történeti múltra visszatekintő középiskola egy részlegeként, addig a később említett jellegzetes kisvárosi, lakótelepi, sőt "szuburbánus" (majdnem falusit írtam, ami meg is felelne, ha nem lenne szakadéknyi eltérés egy magyar falu és egy angliai között)... szóval lokális közintézmény. A helyi tanács a gazdája s a falai között rendre helyet szorítanak minden társadalmi csoportnak és korosztálynak. Pontosabban erre igényt tartó s ezen érdekét artikulálni képes rétegnek és generációnak.

A közösségi iskola – írjuk most már idézőjel nélkül – változatos szervezeti keretek között változatos tevékenységek számára nyújt feltételeket s ebben a formájában a polgári értelemben felfogott társadalmi nyilvánosság színtere. Ha ez igaz – márpedig az – mit keres itt egyáltalán az iskola? Valóban, korántsem tekinthető szokványosnak az itt működő oktatási intézmény. Azokban az országokban, ahol valóságos társadalmi presztízs övezi az iskolákat és amit az iskola szolgáltat, az általa nyújtott teljesítmény közvetlenül is hozzájárul a világban való érvényesüléshez és az előremenetelhez, minden önmagára valamit adó közösség jelentős erőfeszítéseket tesz, hogy gyerekei számára legalább a versenyben maradás feltételeit biztosítsa. Hivatásosok és amatőrök szívós szövetsége a közösségi iskola, amely a nevelési központ "versenyistálló" stílusával szemben a hellyel, a közösséggel való azonosulásból szervez tanulási programot és teremt komfortélményt.

Hiába próbálnám titkolni – soraim minden bizonnyal lelepleznek: ezzel az intézménytípussal rokonszenvezem inkább s ha kedvet érzek valamely gondolat adaptálására, az a community school eszméje!

Intézményünk Debrecen s ezen belül az újkerti lakótelepen élő 30 ezer ember olyan közintézményévé kíván válni, amely részt vállal a helyi társadalom problémáinak, kihívásainak (elsősorban) művelődési eszközökkel való megoldásában, megválaszolásában, miközben ezáltal teljesíti a nemzeti (ezen belül a szakmai és városi) művelődési infrastruktúrában ráháruló feladatokat. Dinamikus egyensúlyt teremtünk a művelődés (és ezen belül az oktatás) államilag szabályozott, a piaci mechanizmusok által életre hívott, s a civil (jobbára közösségi) öntevékenység révén megvalósított tartalmai és szervezetei között.

Ennek érdekében fejlesztésünk homlokterében integráltan szerepelnek a nevelés és oktatás kognitív, morális és affektív komponensei vagy más oldalról tekintve a tudományos-intellektuális, társadalmi-állampolgári, szakmai-szakirányú vagy személyiségfejlesztésre orientált céljai. A kognitív komponensek fejlesztésének céljául a kreatív, divergens gondolkodás, az innovatív tanulás kialakítása szolgál, az információk alternatív módon történő elrendezésére, ennek alapján döntéshelyzetek "felvállalására" képezve a felnövekvő nemzedéket szükség szerint helyben kialakított képzési programok, a meglévő központi tantervek kritikai feldolgozásán alapuló tananyag igénybevételével, növekvő virtualitást engedve a lehetséges rendező elveknek: minimális kompetencia, tanári és tanulói érdeklődés, speciális továbbtanulási szándékok stb.

Míg a kognitív szférában, a feladatmegoldásban divergenciára van szükség, addig a nevelés morális elemei hozzá kell, hogy segítsenek különböző közösségi, nemzeti és globális konszenzusok megteremtéséhez, azáltal, hogy képessé tesszük tanulóinkat (és nevelőinket) értékítéletre és értékek közötti rangsoroláson alapuló életvitelre. E két fejlesztési szféra ideális állapotához a kiinduló helyzettől vezető út konfliktusok nélkül nem képzelhető el. A konfliktust nem kiiktatni, hanem afektív dinamizálási tényezőként, elsajátítható, személyiség- és közösségfejlesztő pedagógiai mozzanatként értékeljük. Lemondtunk a standard és univerzális megoldások keresésének görcséről, s az egyetlen (aszimmetrikus), "húzó" területekre koncentráló programhoz kértünk támogatást a Közoktatásfejlesztési Alaptól. Tervezetünkben különböző hangsúlyokkal szerepeltek szemléleti, intézményirányítási és tartalomelemző elemek. Érvényrejutásuk mértéke: mennyiben közvetítik a "hely" üzenetét; járulnak hozzá, hogy termékeny dialógust valósítsunk meg környezetünkkel; hogy látogatóink (köztük is kiemelten a növendékek) szociális léte, alanyi biztonsága szolgálja a velük való érintkezés szemléleti alapját; növelik szervezetünk, tevékenységünk adaptivitását, ebbe beletartozónak értve azokat a diverzifikációs törekvéseket, amelyek pozitív megfogalmazásban a nevelés társadalmasítását fejezik ki.

Minden lehetséges eszközt igénybeveszünk az intézmény "mamut" jellegéből adódó negatív szociálpszichológiai hatások oldása érdekében, miközben kiépítjük az ahhoz szükséges feltételeket, hogy munkatársaink a demográfiai hullámoknak alárendelt pedagógiai bérmunkásokból az értelmiségiekre jellemző feladatok és alkalmazási mód vonzásába kerüljenek, s az állam iskolájából a közösség iskolájává váljunk.

A megcélzott erőforrások (a helyben meglévőkkel integrált) felhasználásával teoretikus (tervezői), elemzésre épülő akciókutatási és feltételteremtő munkaformák támogatását céloztuk meg.

A legfontosabb témák, melyek ma fejlesztési programunk láncszemeit képezik:

A látogató (növendék) szociális létét, biztonságát megalapozó tevékenység és szervezet megteremtése.

Speciális gondozást igénylő, korlátozott képességű gyermekeket fogadó óvodai csoport indítása.

Szociálpolitikai, humánszolgáltató, gyermek- és ifjúságvédelmi munkát végző, szociális munkás, szociális gondozó, egészségügyi szolgáltató munkakörök ellátása integrált szervezetben.

Pedagógusok szociálpolitikai, humánszolgáltató szakemberekké való átképzése.

Óvodai előkészítő, kulturális hátrányokat kompenzáló foglalkozás tanyai diákotthonos gyerekek részére.

A "hely üzenete", dialógus a környezettel: tanterv és tananyagkorszerűsítés, adaptáció.

Korszerű tanulásszervezési eljárások kialakítása és bevezetése.

Differenciáló technikák az oktatásban.

Hátrányos és veszélyeztetett helyzetű tanulók felzárkóztató foglalkoztatása.

Ifjúsági tagozat indítása túlkoros tanulóknak.

Pedagógusok felkészítése andragógiai és ifjúsági munkára. Ün. "hétköznapi" tanterv kialakítása.

Drámapedagógiai eszközök alkalmazása az oktatásban és nevelésben.

Alternatív nyelvoktatás bevezetése, a nyelvoktatás életkorspecifikus új rendjének a kidolgozása.

Képzési tematika kidolgozása a társadalmi nyilvánosság, közélet, tömegkommunikáció tárgykörből és bevezetése az oktatási probramba.

Krízis-prevenciós csoport létrehozása.

Pedagógiai diagnosztikai laboratórium létrehozása.

Értékelő központ (tesztbank) feltételeinek kialakítása.

Az esztétikai nevelés intenzívebbé tétele művészeti iskola keretei között.

Csoportképzési és szervezettagolási kísérletek: a teljesítmények nyilvánosságán ill. tanulói irányultságokon alapuló csoportok szervezése, kísérletek nagy csoportos formációkkal, a kezdő-alapozó-orientációs szakaszokra való áttérés az iskolai munka tagolásában.

A magatartástudományi megközelítésen alapuló megegyezéses célokkal történő szervezetfejlesztés.

A nevelés társadalmasítása, nonprofesszionális elemek növelése az oktatásban.

Együttműködés az önszervezésre és önfinanszírozásra képes gyermekközösséggel a gyermekönkormányzat keretei között.

A társadalmi környezet (szülők) érdekérvényesítési mechanizmusának kidolgozása és bevezetése az intézmény irányításába és működési folyamataiba.

Az iskolai infrastruktúra rehumanizálása, az amortizálódott berendezések és felszerelések cseréjével, térképezéssel, a kreativitás, a kommunikáció és a rekreáció szintereinek kialakításával.

Önismereti tréning pedagógusoknak.

Belső továbbképző tanfolyam: a kliensközpontú, nondirektív pszichológia alkalmazási lehetőségeiről.

Regionális ÁMK adatbázis és tájékoztató központ kialakítása.

ESZIK ZOLTÁN

Zene a belső csendért

Pécsi Rita személyiségközpontú oktatási kísérlete

A közoktatási törvény tervezete immáron a negyedik átdolgozásban kerül a nyilvánosság s benne a legilletékesebbek: a pedaógusok elé. A vélemény legalábbis a Pedagógusok Szakszervezete részéről, valamint a falvak és városok tantestületeiben - a sajtó tájékoztatása szerint - az ismételt elutasítás.

Ebben a feszültségekkel terhes légkörben biztos fogódzót jelenthet az a kísérlet, amelyet a pécsi *Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Karán* doktori értekezésként védett meg *Pécsi Rita*, a pécsi *Kolping* szervezet általános iskolai tagozatának irányítója. Az értekezés címe: "Egy, a zenére és a művészetekre alapozott tantervi koncepció alapvonalai".

Mottóként *Einsteint* idézi, aki szerint: "Jelenünk alapproblémája nem is az atombomba, hanem az emberi szív: így ma ezekben az időkben egy határozott, kikerülhetetlen vagy-vagy előtt állunk. Vagy morális átalakulás, vagy pedig végérvényes megsemmisülés következik... Nem fizikai, hanem etikai probléma ez. A tudomány gyorsabban fejlődött, mint a lelkiismeret." (A. Einstein: Török Tibor: *Természettudomány, világnézet, világkép, istenhit.* Bp., Príma Kiadó 20. p.)

A sok bizonyító tény közül az iskolák körzetesítését emelem ki. A csalétek a korszerű technika volt (videolánc, számítógépes programozott oktatás, nyelvi labor, kollégiumi elhelyezés stb.). Tudjuk, milyen nagy árat fizetett ezért a tanuló, a család, a falu társadalma. Ezek után az a fő kérdés: Visszaszerezheti-e jogait a technikától a személyiség? Az igenlő válasz után a következő kérdés: Hogyan? Milyen úton-módon?

Az iskolák oktató, de még inkább nevelő tevékenységének újraértékelése, rehabilitása által, amelyben kitüntetett szerepet kap az esztétikai nevelés, az érzelmek gazdagságának kialakítása.

Az erőltetett, korai szakosodás voltaképpen rablógazdálkodás a még ki nem alakult személyiség rovására. Csak az a nevelés lehet életképes, amely az *egész emberre,* még pontosabban a *jó ember* nevelésére irányul. Jó szakember a jó emberből válik. A jó ember mint a nevelés célja csodálatosan összecseng az angyaloknak a karácsonyi éjszakában elhangzó énekével: "Békesség a jóakaratú embereknek". Ebben nincs semmiféle kirekesztés. A békességben való részesedést, a földi viszonylagos boldogságot nem csoportoknak ígéri, nem csak a zsidóknak vagy a pohányoknak, nem csak a fehér vagy a színesbőrűeknek, nem csak az erőseknek vagy az okosaknak, hanem a *jóknak.* A jóakarat, a jóság harmonikus személyiséget jelent, vagyis olyan embert, aki békességben él önmagával és szűkebb-tágabb környezetével.

Napjaink valósága a jóság, a jóakarat hiányára utal. Egyre többen panaszkodnak levertségre, feszültségre, ingerültségre, álmatlanságra, és más megnevezhetetlen nyavalyára. Szaporodnak a kisiklott életek, felbomló emberi kapcsolatok, megromlott házasságok. Egyre több embert rémít el az a szörnyű látomás, amely szerint úgy is meg lehet halni, hogy nem is élt igazán az ember. Ennek a tragikus állapotnak egyetlen gyógyszere a lelki egészség, amelynek alapfeltétele, hogy harmóniában legyünk önmagunkkal, társainkkal és a természettel. Erre csak az egész ember képes. El kell tehát vezetni teljes személyiségének átéléséhez. Olyan eszközöket kell adni neki, amelyekkel nem rombolja, hanem építi magát. Ha ezt nem tudjuk megtenni, az ember a roppant teher elviselésére csupán kétféle megoldás közül választhat: vagy elmebetegségbe esik, vagy ellensúlyozó mechanizmusokba menekül (pénz, hatalom, mazochizmus, nárcisztukus pöffeszkedés, gürizés stb.).

Az egész világ céltudatos küzdelmet folytat ez ellen a testet-lelket romboló hatás ellen. Sajnos, kevés eséllyel. A Mammon-kultusz hívei már az aranyborjú köré sereglettek. Kihasználva a fiatalok esztétikai, érzelmi kiszolgáltatottságát, naponta újratermelik - kétes értékű koncertekkel, hanglemezekkel és videokazettákkal - a negatív hatásokat.

Az egész ember, a teljes személyiség nevelésének egyik hatékony eszköze a *zene.* Hogy a zenei nevelés miként állítható a cél elérésének szolgálatába, arról szól a *Kulcs a muzsikához* című nagyszerű könyv. Szerzője *Pécsi Géza*, az ismertetett disszertáció írójának édesapja. A mű